

Posudek rigorózní práce Mgr. Moniky Polákové
Hana Kvapilová (1860 –1907)
Výjimečná postava české kulturní scény

139 s. textu, poznámkový aparát, prameny, bibliografie, textové a obrazové přílohy

Práce paní Mgr. Moniky Polákové je z galerie těch, které v sobě soustřeďují interdisciplinární pohled na ženskou osobnost. Jedna z nejvýznamnějších českých hereček, Hana Kvapilová, si moderní monografické zpracování nepochybně zaslouží.

Práce se opírá o velmi dobře zvolenou pramennou základnu. Vedle fondů Památníku národního písemnictví použila autorka i doklady z archivu divadelního oddělení Národního muzea a archivu Národního divadla. Navíc oceňuji, že kontaktovala žijící příbuzné Kvapilovy rodiny, což se čtenář dozví v úvodních pasážích, kde je vyjádřeno poděkování za jejich ochotu, nikoli z přílohy u literatury a pramenů, kde by měl být uveden odkaz (ale je možné, že sem nespravedlivě vnáším praxi etnografických textů. Není to výtka, jen konstatování a rada).

Rovněž bibliografie je obsáhlá. Její dělení na prameny primární a sekundární – zde na Dobovou literaturu, edice a příležitostné tisky na jedné straně a na straně druhé Literaturu – nebývá pro autora vždy jednoduché a pro oponenta to naopak může být příležitost k řadě celkem snadných kritických výpadů. Platí to i pro tento případ, kritéria pro zařazení jednotlivých prací a příspěvků do jedné či druhé kategorie nejsou příliš jasná nebo nejsou důsledně dodržována (např. Zlatá Praha 1907 v prvním souboru, Zlatá Praha 1888 ve druhém), ale to je čistě formální záležitost.

Za závažnější považuji, že zde není žádná základní práce historická a literárně historická, na jejichž základě by autorka mohla svou protagonistku, její divadlo, Prahu a českou společnost pevněji usadit a zarámovat do širších dobových a politických kontextů. To se nejvýrazněji promítá v úvodních částech práce, kde jsou charakteristiky české společnosti, českého diváka, českého autora i celého společenského klimatu 19. století dost povrchní a někdy (což může být můj subjektivní dojem), stereotypně zaujaté: „záporní“ staročeši a „kladní“ mladočeši (a realisté?); „měšťácké“ vrstvy místo městského obyvatelstva či měšťanů, naznačování jejich pohodlnosti až nekulturnosti (česká hospoda 19. století je mimochodem srovnatelná s anglickým klubem, je však demokratičtější); ženy v měšťanských rodinách nebyly všechny konzervativní a nevzdělané; nejvyšším možným vzděláním pro vrstevnice Hany Kvapilové byl učitelský ústav, který by možná vystudovala, kdyby se sociální situace rodiny nezhoršila; venkovské obyvatelstvo vnímalo divadelní kočovné společnosti ambivalentně, ke „komediantům“ (a „komediantkám“ tím spíš) mělo poněkud odtažitý vztah, ale přijímalo jimi přinášený kulturní statek, osvojovalo si ho a tvůrčím způsobem s ním nakládalo; stereotypně působí jednoznačně negativní postoj k náboženství a malá citlivost k rozlišení křesťanské filozofie a oficiální (katolické) doktríny, která v intelektuálních kruzích byla přijímána s rezervou...

Podobnou výtku by bylo možno formulovat také z hlediska literární historie. Divadelní repertoár bývá do jisté míry zrcadlem soudobé dramatické tvorby. Obec českých spisovatelů, současníků Hany Kvapilové, v této práci vystupuje jako vesměs kladně hodnocený monolit sdružený v „Máji“. Jestliže byly vnitřní poměry Národního divadla rozhárané, složité, plné emocí a animozit osobních i skupinových, což se autorce podařilo velmi dobře postihnout, je až překvapující, že se spokojí s tak jednoduchým a idealizujícím náčrtem selanky v sesterské literární branži (Ruch, Lumír, naturalisté, moderna,...) Kdyby bylo vidění literárních proudů a

směrů plastičtější, vynikla by herecká inteligence Hany Kvapilové ještě výrazněji, protože si dokázala podmanit autory různých orientací.

Všechna tato vyjádření, a bylo by možné je dále rozvádět, nesměřují k jádru práce, ale k jejímu rámci. Samotný portrét herečky, byť se vznáší tak trochu ve vzduchoprázdnu, je vykreslen dobře a s porozuměním. Autorka sama zdůrazňuje, že se snažila akcentovat spíše soukromou stránku, osobní a rodinný život herečky, a to se podařilo. Originální prameny a vhodně volené citace zachycují v mikrohistorickém snímku tři generace měšťanské rodiny, jejíž poslední členkou byla Hana Kvapilová. Soustřeďují se na její výjimečnou osobnost a snaží se ji přiblížit nejen jako vynikající herečku, ale jako dceru, sestru, žákyni, ženu, přítelkyni, kolegyni, manželku, hospodyně, spisovatelku, výtvarnici, sběratelku, jako múzu, inspirující výtvarníky, dokonce i jako charitativní aktivistku (její filantropická činnost je přeceněna, zatímco málo zdůrazněno zůstalo její výchovné a pedagogické působení na mladou hereckou generaci, ale to už je zase téma, které zasahuje do veřejné sféry). V intimitě rodinného kruhu a nejbližších přátel je autorka více doma, své téma zvládá dobře a to se odráží i v její stylistice. Forma je uvolněnější, větná stavba rozvinutější a slovní zásoba košatější. Propojí-li čtenář tuto část textu s přílohami, které jsou skutečně vynikající, zajímavé a cenné, může si utvořit dobrou představu o soukromější stránce života jedné z vynikajících umělkyň, která stála po boku mužů jako jejich rovnocenná profesionální partnerka. I když nebyla první a jediná, souhlasím, že pomohla rozvoji české divadelní kultury, a že byla jednou z těch, které svým působením měnily konvenční dobové názory na postavení žen.

Práce Mgr. Moniky Polákové odpovídá nárokům, kladeným na práci rigorózní a doporučuji ji k obhajobě.

Praha, 15. října 2006

Doc. Irena Štěpánová, ©Sc.
Ústav etnologie UK FF